

kommittén under landshövding Lemnes ordförandeskap, vilken har till uppgift att utreda statens fortsatta insatser på atomenergiområdet.

Den ifrågavarande redogörelsen torde vara av intresse inte bara för politiker, forskare och ämbetsmän i Norden utan även för en bred allmänhet som med stort intresse följer utvecklingen på detta område.

Under återopandande av det ovan anförda hemställes,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 39 måtte anhålla att Kungl. Maj:t ville medverka till att den redogörelse för det nordiska atomforskningssamarbetet, som begäres i Nordiska rådets rekommendation nr 31/1966, blir allsidig och klarläggande.

Stockholm den 13 april 1966

Manne Ståhl (fp)

Nr 848

Av herr Larsson i Hedenäset, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag.*

(Lika lydande med motion nr 689 i Första kammaren)

I Kungl. Maj:ts proposition nr 48 framlägges förslag om tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag. Den fråga det här gäller innefattar för dagen ett medelstillskott till NJA. På sikt aktualiseras framtidsbedömningar av den största betydelse. Framtidsperspektiven omfattar ej blott frågan om storleken av statens ekonomiska engagemang utan gäller även övre Norrlands utveckling och i vidaste bemärkelse frågan om sysselsättning och folkförsörjning i denna landsdel. Mot denna bakgrund framstår det som viktigt att den prövning av frågan om NJA:s ställning och framtida utveckling som nu kommer till stånd får en konstruktiv inriktning. Målet måste vara att söka nå fram till en utveckling av företaget så att det även ur strängt företagsekonomiska värderingar framstår som motiverat.

Motiven för uppförande av NJA

Beslutet om anläggande av ett järnverk i Norrbotten fattades vid 1939 års riksdag. I propositionen nr 70 år 1939 redovisade departementschefen

den då sittande koalitionsregeringens syn på de allmänna skäl som motiverade det föreslagna järnverkets tillkomst. Följande tre motiv anfördes:

För det första måste det anses önskvärt att vårt land för sin tackjärnsförsörjning göres oberoende av utlandet. Denna synpunkt understrykes på det kraftigaste under den i samband med krigsförhållanden inträdda krisen.

För det andra skulle tillkomsten av en tackjärnsanläggning i Luleå öka försörjningsmöjligheterna i Norrbottens län, där det regelmässigt möter stora svårigheter att bereda sysselsättning åt den växande befolkningen.

För det tredje synes det föga tilltalande att praktiskt taget all vår malm från Lapplandsgruvorna skall exporteras och förädlas i andra länder. Det förefaller i hög grad önskvärt, att ett allvarligt försök göres i syfte att inom landet åtminstone till någon del förädla våra rika malmtillgångar i Lappland.

Även om i dagens läge inte alla de anförda skälen har samma styrka, gäller dock i väsentliga hänseenden dessa motiv fortfarande. Med full styrka gäller under alla förhållanden allt fortfarande behovet av att vidmakthålla och om möjligt öka försörjningsmöjligheterna i Norrbottens län, liksom angelägenheten av att nå en högre förädlingsgrad av de naturtillgångar som malmfyndigheterna i Lappland utgör. Därtill får i dagens situation fogas det förhållandet att redan gjorda investeringar kommer att successivt förlora i värde om de ej vidmakthålles och utvecklas i takt med tidens krav.

Hittillsvarande investeringar i NJA

För uppbyggnaden av NJA har hittills vid olika tillfällen anvisats sammanlagt 342 milj. kr., varav 42 milj. kr. avskrivits. Dessutom disponerar bolaget en rörlig kredit i riksbanken om 75 milj. kr. Företaget har därjämte under 1950-talet även kunnat använda vissa vinstmedel för investeringar. Sammanlagt kan beloppet för investeringar (inklusive reinvesteringar) från starten t. o. m. år 1965 beräknas till något över 500 milj. kr.

Väl kan de investeringsbelopp som här har redovisats förefalla rätt omfattande och lätt förleda till den bedömningen att därmed borde vara tillräckligt. Det förtjänar dock i detta sammanhang observeras att här är fråga om en tung industri som fordrar synnerligen stora kapitalinvesteringar. För belysande härav kan som jämförelse anföras några exempel över den senaste tidens investeringar vid några mellansvenska järnverk av ungefär samma storleksordning som NJA.

Investeringarna i landets största järnverk, Domnarvets järnverk, uppgick under tioårsperioden 1956—1965 till ca 500 milj. kr. Vid ett annat järnverk, Sandvikens järnverk, har enbart under de tre senaste åren investerats drygt 260 milj. kr. På uppbyggnaden av Oxelösunds järnverk, som blev färdigt 1961, satsades 580 milj. kr. Sedan dess har kompletterande investeringar om ca 280 milj. kr. gjorts, och aktuella är ytterligare insatser på omkring 200 milj. kr. Observeras må att de två första här nämnda

exemplen gäller järnverk som vid tiden för dessa investeringar redan var utbyggda till fullt funktionella enheter. Av de anförda jämförelserna kan dragas den slutsatsen att investeringarna i NJA ingalunda uppnått en storleksordning av anmärkningsvärd höjd, snarare tvärtom.

Tonnagemässigt tillhör NJA, utan att vara det absolut största, dock ett av de större järnverken i landet. Som av propositionen framgår redovisar NJA en produktion av omkring 500 000 ton valsverksprodukter per år. Jämför man emellertid de svenska järn- och stålverken med utländska sådana framstår våra som förhållandevis små, även om de kan vara betydande enheter i svenskt näringsliv. Existensen av järnverk i Tyskland med en årsproduktion om 8 milj. ton götstål, i Frankrike och England om 5—6 milj. ton och en rad kontinentala verk om 3—3,5 milj. årston belyser detta förhållande. Även om inte storleken och produktionen i miljoner årston är allena avgörande för verkens styrka och ekonomi är det dock uppenbart att dimensionen är en avgörande faktor, bl. a. för det mått av rationalisering som är möjligt att ernå.

Framtidsperspektiv

I anslutning till den föreliggande propositionen lär ej kunna undvikas en viss debatt om NJA:s framtida utveckling. Härvid bör givetvis den omständigheten, att investeringen i ett plåtvalsverk visat sig vara mindre lyckad och orsakat förluster, ej tillåtas påverka bedömningen av företagets förutsättningar i stort. Däremot torde ej kunna undvikas att förhållanden ute på världsmarknaden och antaganden om konjunkturbilden och dess fortsatta utveckling tilldrar sig intresse i detta sammanhang.

I propositionen redovisas den betydande försämring som järn- och stålpriserna undergått på världsmarknaden under de senaste åren. För stångjärn och balk anges prisfallet under 1960-talet ha utgjort ej mindre än 22 %. Helt naturligt måste prisfall av denna storleksordning bli synnerligen kännbara för ett företag som ännu ej hunnit konsolideras ekonomiskt.

Till NJA:s utvecklingsbild hör otvivelaktigt vad som kan göras för att företaget skall som marknad ernå en större andel av den svenska konsumtionen. Av intresse härvidlag är den senaste tidens tendens mot en viss specialisering så att de olika verken var för sig tillverkar ett mera begränsat antal sortiment. En sådan organisation erbjuder säkerligen rationaliseringsmöjligheter av värde. Detta gäller inte minst det svenska konsumtionsutrymmet, vilket väl till antalet detaljer är rikt förgrenat men samtidigt totalt är förhållandevis begränsat. Det är därför att hoppas på en vidareutveckling av detta organiserade samarbete mellan de svenska stål- och järnverken. Härvid förutsättes givetvis att NJA ernår en skäligen andel kvantitativt och kvalitativt sett samt att företaget erhåller de finansiella tillskott som kan erfordras för den härav följande produktionsanpassningen.

Den otillfredsställande prisutvecklingen på världsmarknaden hänger in-

timt samman med tillkomsten av nya och stora järn- och stålverk ute i världen. Tillkomsten av dessa jämte utveckling och rationalisering av äldre verk har lett till en kapacitet och produktion som överstiger konsumtionen med en helt naturlig prispress som följd. Samtidigt föreligger dock en årlig konsumtionsökning ute i världen. På sikt bör väl detta förhållande leda till att så småningom balansen mellan tillgång och efterfrågan återställs. Den dag så sker gäller det att vara rustad för att kunna tillgodose det växande marknadsutrymme som kan uppstå.

Skulle en balanserad marknad ej ernås under de närmaste åren måste även en sådan alternativ utveckling mötas. Det kommer då att uppstå en ytterligare skärpning av konkurrensen om marknadsutrymmet. I denna kamp kommer företag som ej är av den storleksordningen att de kan bära en långt driven rationalisering att få svårt att hävda sig. Det vill därför synas motiverat att programmet för NJA även vid en sådan ogynnsam marknadsutveckling kan behöva inrymma möjligheter till en viss produktionsökning.

Utöver en kvantitativ förstärkning av produktionen bör observeras de lönsamhetsförbättringar som kan ernås genom en fortgående kvalitativ produktionsutveckling mot alltmer högförädlade slutprodukter. Ju högre förädlingsgrad som ernås, desto mindre roll spelar transportkostnaderna. En alltmer ökad specialisering och en allt längre gående förädling av slutprodukterna ger ett större oberoende av konjunkturväxlingarna. Den högvärdiga kvalitetsprodukten behåller i det längsta sitt marknadsutrymme. Utifrån denna bedömning framstår det som väsentligt att möjligheterna till en högre förädlingsgrad av produktionen blir föremål för närmare undersökningar.

Forsknings- och utvecklingsarbete

Betydande insatser erfordras i fråga om forsknings- och utvecklingsarbete. De samtidiga kraven på alltmera rationella och allt effektivare framställningsprocesser samt på allt högvärdigare kvalitetsprodukter framtvingar detta. Nya legeringar med exklusiva egenskaper kan fortfarande stå att vinna. En utveckling mot utnyttjande av datamaskinanläggningar i produktionen är att emotse, detta såväl i rationaliseringssyfte som för att ernå en så säker och jämn behandling som möjligt av materialet i de alltmer komplicerade framställningsprocesserna.

Ur dessa synpunkter är säkerligen tillkomsten av den metallurgiska forskningsstationen i Luleå en positiv tillgång. Härigenom har, i samverkan med landets järnindustri i övrigt och LKAB, förutsättningar för en betydelsefull grundforskning åstadkommits. Detta torde dock ingalunda vara tillräckligt. Verkligheten torde vara den att forskning i samverkan har de största förutsättningarna att ernå allmän uppslutning och lyckas, så länge den begränsas till grundforskning och råvarustadiet i produktionskedjan.

När man nalkas slutprodukten och forskningsarbetet alltmer får karaktären av produktutveckling är nog verkligheten den att de ledande företagen föredrar att själva bedriva sin målforskning.

Det förtjänar observeras att olika svenska järnverk finner det med sina intressen förenligt att anslå betydande belopp till forsknings- och utvecklingsarbete. Forskningsanslag om 3—5 milj. kr. per år kan uppvisas liksom enskilda företag med forskningslaboratorier med över 300 anställda. Även om Norrbottens järnverk har tillgång till ett eget laboratorium, måste det dock allvarigt ifrågasättas om företaget har tillräckligt med medel till förfogande för att under uppbyggnadstiden och tiden närmast därefter kunna bedriva ett forsknings- och utvecklingsarbete svarande mot de aktuella behoven.

Ett samarbete mellan NJA och LKAB — som levererar råvaran — har naturligt nog utvecklats på olika områden. Icke minst i fråga om forsknings- och utvecklingsarbete framstår en intim samverkan mellan dessa tvenne företag som rätt självklar. Problematiken är i många hänseenden gemensam. Som ett exempel härvidlag må nämnas den höga fosforhalten i en stor del av lapplandsmalmen, vilken alltmera tenderar att bli ett bekymmer för vår malmavsättning. Det är att förutsätta att det samarbete mellan NJA och LKAB som utvecklats på olika områden skall ytterligare utbyggas så långt detta är praktiskt ekonomiskt motiverat.

Sammanfattning och förslag

I den förevarande propositionen hemställes att till Norrbottens järnverk aktiebolag beviljas ett aktieägartillskott om 100 milj. kr. och en förhöjning av den rörliga krediten i riksbanken med 50 milj. kr. Därutöver aviseras av företagets ledning beslutad utredning om järnverkets aktuella situation och om de riktlinjer som skall gälla för bolagets framtida utveckling. I samband härmed gör departementschefen vissa uttalanden, vilka är förhållandevis restriktiva i fråga om investeringar syftande till fortsatt utveckling av företaget.

Som av det föregående framgår är det troligt att en fortgående utveckling och rationalisering av NJA kommer att visa sig nödvändig. Jag håller därvid inte för osannolikt att ytterligare kapitalinsatser från staten—ägaren kan visa sig erforderliga. En slutlig bedömning härav bör dock givetvis ske först efter det att resultatet av den av företaget beslutade utredningen föreligger. Under tiden bör dock företagets rörelsemöjligheter ej vara alltför begränsade. På samma gång som jag biträder förslaget om ett aktieägartillskott om 100 milj. kr. vill jag därutöver med ändring av Kungl. Maj:ts förslag föreslå en förhöjning av den rörliga krediten i riksgäldskontoret med 100 milj. kr. Därutöver finner jag det skäligt att riksdagen med beaktande av vad i motionen anförts uttalar angelägenheten av att den av företaget beslutade utredningen sker med sikte på att få klarlagt vilka utvecklings- och rationaliseringsbehov som föreligger i syfte att göra drif-

ten så lönsam som möjligt och därmed ernå största möjliga stabilitet åt företaget.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 48 måtte, med bifall till propositionen i övrigt,

1) medgiva, att den av Norrbottens järnverk aktiebolag disponerade rörliga krediten i riksgäldskontoret, efter beslut av Kungl. Maj:t, ökas till högst 175 000 000 kr.; samt

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att den av NJA beslutade utredningen må ske under beaktande av vad i motionen har anförts.

Stockholm den 13 april 1966

Harald Larsson (cp)

i Hedenäset

Nr 849

Av herr Magnusson i Borås m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag.

(Lika lydande med motion nr 691 i Första kammaren)

Stockholm den 13 april 1966

Tage Magnusson (h)

i Borås

Per Petersson (h)

Bengt-Olof Thylén (h)

Hans Nordgren (h)

Kurt Söderström (h)

Nr 850

Av herrar Petersson och Nilsson i Agnäs, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag.

(Lika lydande med motion nr 690 i Första kammaren)

De statliga företagens betydelse för Norrbottens arbetsmarknad är väl